JOHAN NORBERG:

Felkoppling

Nu är världen ihopkopplad, kommunikationer och e-post har förvandlat jordklotet till ett enda samhälle. Nästan en miljard hem kan tala direkt med varandra efter bara några sekunders väntan och nästan alla länder vill ingå i den liberala världen av handel och kontakter. Nu gäller det att lära sig leva med det. Vår resguide i den nya världen är Geoff Mulgan, chef och initiativtagare till Demos, den brittiska tankesmedjan för vänsterns konservativa socialliberaler. Ett institut som av många har tillerkänts stämpeln "spännande", inte minst genom deras inflytande på Nya Labour och Tony Blair.

I den nyutkomna boken *Connexity – How to Live in a Connected World* försöker han visa att den nya kosmopolitismen lider av ett problem. Precis som i den grekiska tragedien riskerar vi att ledas i fördärvet av det vi gör bäst, av våra mest utmärkande egenskaper; i vårt fall friheten. Problemet är att om vi har kontakt med allt fler och våra beslut berör enorma mängder människor, så blir det allt viktigare vad vi gör. Att se oss som ansvarslösa och självtillräckliga duger inte längre, är Mulgans tes.

Det är med andra ord upplagt för ytterligare en i raden av kommunitära babbelböcker fyllda med klichéer och plattityder som att "No man is an island" och "Det är roligt att vara tillsammans", med diffusa och oftast outtalade politiska slutsatser. Många av farhågorna besannas. Inte alla.

Det är en rätt skojig bok fylld av statistiska, sociologiska och biologiska utvikningar, relevanta eller ej. Risken med den här sortens lite väl välskrivna böcker är emellertid att alla anekdoter, lustiga fakta och tankeväckande paralleller gör det svårt att följa huvudlinjen i argumentationen. När boken är slut vet man att man har läst något intelligent och tvärvetenskapligt, men man har svårt att komma ihåg någonting av det.

Dessutom lider Mulgan, i likhet med nästan alla kommunitärer, av en popperiansk sjuka. De tycker om att falsifiera allt gammalt, men skapar aldrig något nytt. De är väldigt duktiga på att se problem och avfärda alla andras lösningar på dem, men de är betydligt sämre på att komma med alternativa förslag. Att försöka få dem att svara på frågan "Vad ska staten göra?" är ungefär lika fruktbart som att fråga John F Kennedy vad mitt land kan göra för mig.

Det finns i och för sig inget fel i att bara ställa frågor, men om man inte har en egen lösning bör man avhålla sig från att nonchalant avfärda alla andra. På något sätt måste en individ och hela mänskligheten till sist agera. Då duger det inte att kasta bort alla alternativ som inte är perfekta in i minsta detalj.

Vi kan inte sparka Martin Dahlin ur fotbollslandslaget för att han inte alltid gör mål. Vi måste först se till att det finns en bättre ersättare. Det gör inte Mulgan. Alla ideologier som inte med säkerhet lyckas ge alla barn en god uppfostran, ser till att alla äter

Connexity - How to Live in a Connected World, Geoff Mulgan, Chatto & Windus, 1997.

god och nyttig mat samt avskaffar all brottslighet är föråldrade i denna nya tid, enligt Mulgan. Vad har vi kvar? Tja, någon slags kompasslös, icke-ideologisk pragmatism som skapar ännu fler problem, men som saknar ideologiska företrädare som Mulgan kan ställa till svars.

En fantastisk, ny värld

Mulgans utgångspunkt är annars korrekt. Vi lever i en ny värld av direktkontakter med hela världen, det finns inte kvar många gränser för handel och information. Satelliter, undervattenskablar, radio och datorer har gjort världen till en enda arena för den hågade. Mulgan förmår bejaka detta. Han ser det som ett enormt framsteg som ger oss fantastiska möjligheter för framtiden. Befriande är det att man absolut inte finner någon längtan tillbaka till svunna, och föregivet bättre tider, i boken.

Samtidigt har Mulgan en tendens att fokusera allt för mycket på baksidan av utvecklingen, t ex drar han långtgående slutsatser om faran i det inbördes beroendet genom att peka på obevisade farhågor om växthuseffekt och ozonhål. Mulgan glömmer ibland bort att internationaliseringen inte framför allt innebär att en fjärils vingslag på en annan kontinent ger storm här, utan snarare att ett leksaksinköp här ger en explosiv ökning av levnadsstandarden där, eller att en blixtsnabb industrialisering där ger en billig stereo här.

Mulgans felsökning har starkt varierande kvalitet. Ibland framstår han tyvärr som en intellektuell motsvarighet till Folkhälsoinstitutet. När han exemplifierar frihetens problem med att folk åker bil ensamma och att alla vill ha en egen bostad (för dyrt) eller att folk äter mycket fett och socker (för onyttigt) är det svårt att inte rodna lite överseende. Men delvis ställer *Connexity* också intressanta frågor. Funderingarna om hur folk passiviserar sig framför televisionen och om den dåliga uppfostran många barn får är värda att ta på allvar. Problemet är bara att man inte får tillräckligt förtroende för Mulgan som tankeställare eller väckarklocka i en liberal tradition. Det är svårt att läsa avslappnat när man hela tiden anar att författaren gömmer politiska initiativ och åtgärder bakom sina problemställningar.

För någon förståelse för frihetens verkliga villkor har inte Mulgan, tvärtom har han en förvånansvärt naiv syn på politikens möjligheter. Så fort han identifierar ett samhällsproblem laborerar han med tänkbara politiska åtgärder, allt från ny stadsplanering till offentlig utbildning av blivande föräldrar. Det finns visserligen en medvetenhet om att statliga regleringarna hittills har misslyckats, men det finns ingen som helst förståelse för att regleringar i sig förstör; att varje reglering och skatt innebär att man minskar utrymmet för självständigt tänkande och handlande, d v s för fortsatt utveckling. Även om han vill banta statsapparaten är det tydligen viktigare med en "intelligentare stat" än med en mindre stat.

Riktigt löjligt blir det när han uppdrar åt kloka politiker och upplysta väljarmajoriteter att frivilligt se till att staten inte blir överlastad med uppgifter. En barnatro som en enda blick i ett public choice-verk eller på den politiska verkligheten skulle ha väckt honom ifrån. En spännande och nytänkande Mulgan bland marknadsmekanismer och civila nätverk är alltför lik en elefant i en glasbutik.

Uppgörelse med liberalismen

Och när han gör upp med frihetens alternativ gör han det väl enkelt för sig. Liberalism beskriver Mulgan primärt som en teori som låter folk droga sig och stympa sig för att få sexuellt nöje! Man är nyfiken på varifrån Mulgan har fått sin uppfattning om vad människor skulle vilja göra om de blev fria från välfärdsstaten. Introspektion?

Mises, Hayek och Nozick hittar vi i notapparaten men det är tveksamt om han verkligen läst deras texter. När han enligt egen utsago vill avfärda den liberala individualismen attackerar han i stället anarkister och "anarkokapitalister". Vi får oss till livs självklarheter som att äganderätt faktiskt beror på en statsmakt som skyddar folk från stölder, och att pressfrihet måste innebära att en tidning förbjuds från att misshandla konkurrentens journalister. Vem polemiserar Mulgan emot egentligen? Faktum är att han använder ett av socialisternas gamla favoritdebattknep: "Titta, det finns ingen total frihet, då kan ni lika gärna välja den ofrihet jag tycker

om!". Lite mer hade man väntat sig.

Men det blir värre. Nyliberalismen är enligt Mulgan farlig för att den bygger på strikta principer, precis som Mao och Hitler! Eftersom dessa herrar hade bestämda och tydliga idéer är det tydligen lika farligt att principiellt vara benhård motståndare till dem. Principer och ideologi är knas, oavsett om det gäller Marx eller Hayek, Sovjet eller USA. Varför? Inget svar. Bara något babbel om "nya tider, nya tag".

Och när Mulgan så slutligen ska avfärda den liberala tron att statsmakten inte skapar utvecklingen avfärdar han sig själv med en gång. Argumentet går ut på att den statsmakt man har i en nation visst har stor betydelse, inte minst för tillväxten. Afrikanska stater som inte respekterar frihet, äganderätt och lagstyre klarar sig illa, samtidigt som liberala stater som Hong Kong klarar sig utmärkt, förklarar Mulgan. Med en travesti på Pyrrhus skulle han samtidigt kunna utropa: "Ett ytterligare sådant argument mot liberalismen så är jag förlorad!"

Det stora misstaget

Mulgan och många moderna kritiker av frihet och individualism gör misstaget att se marknaden som en i raden av de välplanerade, uttänkta lösningarna på samhällsproblemen. Och när de har sett de stora lösningarna kollapsa – kommunismen, fascismen och välfärdsstaten – får de en intuitiv misstanke även mot liberalismen, den ideologi som finns kvar. Även liberalismen blir för dem bara "en enkel lösning" på komplexa fenomen, och framstår för dem som utopisk och otillräcklig. De tycker att det är enögt och naivt att tro att det inte finns olika lösningar på olika problem.

Verkligheten är emellertid den rakt motsatta. Tvärtemot deras vulgärbild är frihet en följd av konstaterandet att det faktiskt inte finns en lösning som passar alla människor och alla problem. Just därför måste folk få vara fria att försöka sig fram i livet, att tänka ut sina egna lösningar och projekt, att skapa nya gemenskaper. Frihet är inte en utopisk "universalmedicin" som garanterar alla lycka, utan det är ett klartecken för strävan, för experiment, för nya lösningar baserade på nya erfarenheter.

Men just eftersom frihet bara är ett klartecken framstår det som substanslöst och tomt på värden för personer som Mulgan, som trots retoriken helt fokuserar sig på ett politiskt plan. Det beror på att de inte primärt söker efter gemenskaper och nya lösningar, utan efter just en utopisk, gemensam, politisk lösning som alla kan uppskatta.

Så visst ställer Mulgan viktiga frågor. Men problemet är att han inte förstår dynamiken i de svar han reflexmässigt avvisar. Han har rätt i att många människor missköter sig, inte tar sina liv i egna händer, tar otillräckligt ansvar för sina barn o s v. Detta är problem som politiker velat lösa genom skyddsnät och bidragspengar, d v s genom att subventionera just de beteenden som de vill undvika. Inte konstigt då att dessa beteenden har brett ut sig snabbt.

Vägen tillbaka kan inte innebära att staten genom "nytänkande" dränerar samhället på ännu mer resurser eller lägger fler hinder i vägen för experimentella lösningar. Det måste ske genom att folk själva mobiliserar sitt förnuft, all sin kunskap och tar eget ansvar. Och visst finns det en stor roll för upplysning, för spridandet av goda värden. Inte nödvändigtvis Geoff Mulgans värden då, som tycks handla oroväckande mycket om självuppoffring och altruism. D v s det effektiva sättet att få folk att tycka att andra människor är ovälkomna bördor, snarare än individer med vilka man kan ha fruktbara kontakter. Jämför hur skattesubventioner förstör folks attityder till en välståndskälla som invandring!

Men framför allt kan vi inte bara gå och vänta på att värden ska trilla ned i huvudet på folk. Vi kan inte invänta den dagen då alla tar ansvar för sig själva, och först då låta folk få friheten att välja. Som 1800-tals liberalen Macaulay brukade påpeka:

"Att säga att folk ska få bli fria först när de är mogna för friheten är endast värdigt token i historien, som inte ville gå i vattnet förrän han hade lärt sig simma."